

REVISTA LITERARĂ

Libris

APARE SUB EGIDA UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA

LECTURI,
TAIFASURI
STĂRI DE SPIRIT

DESPRE VIȚĂ ȘI LITERATURĂ VIE

Literatura vie este cea a viței, iar acolo unde transmiterea nu este asigurată prin filiația de sânge, acolo unde arborele genealogic nu poate fixa solul nisipos al literaturii, un altfel de genealogie se instituie: aceea a mentoratului. Dacă am încerca o istorie literară românească din perspectiva conexiunilor, adică o istorie rizomatică, am constata că de fapt ea numai astfel există: prin raporturi comunitare explicite sau prin raporturi societale asumate, transformate treptat în raporturi comunitare. Prin instituția Maestrului.

p.31

MONICA PILLAT,

TRECUTUL NU TREBUIE PRIVIT NICI PEA DE-APROAPE ȘI NICI DE PEA DEPARTE. JUSTA DISTANȚĂ ÎL SALVEAZĂ ȘI NE ALINĂ PENTRU TOT CE S-A PIERDUT.

Pentru tatăl meu, Dinu Pillat, vinul, simbol al sângelui Domnului, a fost cel care l-a eliberat din chinuri, pentru că numai după ce a primit împărtașania, sufletul lui a putut să se desprindă de trupul suferind. Demult, am avut un vis în care se făcea că eram împreună cu bunicul poet și cu tata și voiam să beau cu ei dintr-un vin roșu. Dar tata m-a oprit spunând: „n-a venit încă vremea ta, mai ai de pățimit”...

p.40

IOAN PINTEA,

CÂNTEC DE ÎNVIERE

*au ei poezii vii o tehnică anume
lângă ei Dumnezeu se face mic
mic de tot
un omuleț acolo care se lasă dus de mână
și încântat îi urmează ascultător
până la marginile pământului
privește și El uimit
cum printr-o mișcare absolut surprinzătoare
grația lor atinge perfecțiunea*

p.59

RADU BATA,

POEZIA E DIMENSIUNEA ÎN CARE NE PUTEM RETRAGE

Poezia e dimensiunea în care ne putem retrage pentru a ne feri de dragonii realității, pentru a ne regăsi, poezia e oaza din deșert, medicamentul cel mai sigur și mai complet, 100% bio, prietenul pierdut din vedere, singurul prieten care nu ne va decepționa, ba chiar ne va încânta mereu cu alte noi imagini, emoții, visări. «Poezia în piață» e un oximoron, fantasmăle nu se vând la tarabă, utopia n-are preț.

CUPRINS

- 03 DESPRE VIȚĂ ȘI LITERATURA VIE
de Adrian Lesenciuc
- 05 VIȚA PILLAT – MOȘTENIREA LĂSATĂ DE FAMILIA
PILLAT *de Steluța Pestrea Suciu*
- 09 POEMUL VIȚEI-DE-VIE ȘI AL VINULUI *de Valeriu Stoica*
- 14 MEDALION MARIA PILLAT-BRATEȘ *de Monica Pillat*
- 18 PORTRET MARIA PILLAT-BRATEȘ *de Iulian Cătălui*
- 21 CORNELIA PILLAT. AMINTIREA CA OFRANDĂ
de Monica Pillat
- 24 PORTRET CORNELIA PILLAT *de Liliana Ursu*
- 26 DINU ȘI PIA PILLAT *de Monica Pillat*
- 29 PORTRETUL UNEI PRIETENE, MONICA PILLAT
de Liliana Ursu
- 31 TRECUTUL NU TREBUIE PRIVIT NICI PREA
DE-APROAPE ȘI NICI DE PREA DEPARTE. JUSTA
DISTANȚĂ ÎL SALVEAZĂ ȘI NE ALINĂ PENTRU TOT CE
S-A PIERDUT *de Laurențiu-Ciprian Tudor*
- 38 DINU *de Mihai Cosmin Popescu*
- 40 IOAN PINTEA
- 44 RADU BATA
- 45 IOAN VINTILĂ FINTIȘ
- 46 MARIA PAL
- 48 IULIA PAȚIU
- 50 CARMEN TANIA GRIGORE
- 59 POEZIA E DIMENSIUNEA ÎN
CARE NE PUTEM RETRAGE.
INTERVIU CU RADU BATA
de Ioana Zenaida Rotariu
- 63 RECVIEM PENTRU UN REVOLVER
de Rodica Bretin
- 67 NEXT *de Liviu Surugiu*
- 69 IOAN-AUREL POP: VEGHEA ASUPRA LIMBII
ROMÂNE *de Ion Popescu Topolog*
- 71 HANNA BOTA: 33+3: POEMELE COPILĂRIEI
de Adrian Lesenciuc
- 74 CONSTANTIN NECULA: PICĂTURA DE CARTE.
FIȘE DE LECTURĂ *de Cristian Muntean*
- 76 LIVIU IOAN STOICIU: STRICAREA FRUMUȘEI
de Constantin Trandafir
- 80 TATIANA NICULESCU BRAN: SEDUCĂTORUL
DOMN NAE. VIAȚA LUI NAE IONESCU
de Ioan Paler
- 84 ROMIȚA MĂLINA CONSTANTIN: PARTITURĂ
PENTRU FERESTRELE COPACILOR *de Ana Dobre*
- 87 ALEX MAROIU: KATIA *de Ion Popescu Topolog*
- 89 SERGIU SOMEȘAN, COMISARUL, PISICA ȘI
MALAMUTUL *de Radu-Ilarion Munteanu*
- 93 UN POET MILITAR UITAT: AUREL MARIN [II]
de Vasile Copilu-Cheatră
- 96 INGE MÜLLER *Traducere: George Nina Elian*
- 99 ARGUMENT PENTRU MIHAI EMINESCU
de Elena Vieru

REDACTIA

Director onorific: Doru Munteanu
Redactor-șef: Adrian Lesenciuc
Secretar de redacție: Laurențiu-Ciprian Tudor
Redactori: Mihaela Malea-Stroe
Iulian Cătălui
Cristian Muntean
Iuliana Răducanu

Design • Tehnoredactare: Irinel Merlușcă

ISSN 2559 – 0308,
ISSN-L 2559 – 0308

PENTRU COMENZI ȘI ABONAMENTE:

EDITURA CREATOR S.R.L.

Str. Zaharia Stancu, Nr. 21A, Brașov, România
E-mail: editura@libris.ro
Tel.: 0720 539533

LIBRĂRIA Șt. O. IOSIF

Str. Mureșenilor, Nr. 14, Brașov, România
E-mail: office@libris.ro
Tel.: 0268 477799

DESPRE VIȚĂ ȘI LITERATURA VIE

În încercările mele de căutare a unor trăsături comune ale literaturii brașovene de la începutul secolului al XX-lea – am scris câteva texte despre o posibilă generație a Marii Uniri la Brașov – am descoperit, printre altele, nu numai trăsături tematice și vocaționale, ci și arbori genealogici relevanți în câmpul literaturii, ai familiilor reprezentate prin cărturarii brașoveni din acea perioadă: Baiulescu, Bănuț, Bogdan, Bran-Lemeny, Braniște, Cioflec, Densușianu, Pușcariu. Unele dintre familii, retrase la Brașov din zone mult mai restrictive ale teritoriului transilvănean (Sălaj, Hunedoara, Bistrița, Alba, Cluj), au avut reprezentanți în mișcările de emancipare din 1848-1849. În cazul altora, arborele genealogic coboară în acele vremuri prin filiație, prin legăturile cu numele importante de cărturari din preajma revoluției și chiar înainte de aceste evenimente, până în perioada Școlii Ardelene. Alte familii, chiar dacă fără reprezentanți din prim-planul literaturii române în acei ani, coboară în istoria Brașovului, rămânând nume de referință pentru mișcarea literară românească. Ilustrative în acest sens sunt familiile Mureșianu și Barac, prima arhicunoscută, a doua, din păcate stinsă,

chiar dacă a dat cel mai popular poet al începutului de secol XIX, Ioan Gură de Aur, fiul acestuia, protopopul Iosif. Iar dacă e să coborâm în istorie pe firul acestei familii, socrul lui Ioan nu era nimeni altul decât Radu Tempea V, așadar al cincilea reprezentant de prim rang al unei familii de cărturari a căror origine se pierde sub colinele Scheilor și sub crestele Făgărașilor. Și dacă Radu Tempea V, cel ce-și imagina să poată alcătui o primă revistă românească, fără scucces, însă, dar care a lăsat o a doua gramatică românească, și-a văzut cumva visul împlinit prin ginerele său, care a înființat *Foae Duminecii*, continuând astfel o tradiție a legăturii de sânge a Tempeștilor, nici primul autor al unei gramatici românești, Dimitrie Eustatievici, nu apăruse de nicăieri, nefiind altcineva decât fiul cărturarului Eustatie Grid din Șcheii Brașovului, rătăcit prin acele locuri tot de sub poalele Făgărașilor. Luând în calcul și alte familii de cărturari – spre exemplu, Hobanii, Corbeștii, Dumeștii – istoria literară românească, așezată în albie sub Tâmpa, poate fi înțeleasă ca fiind una al cărei parcurs a fost scris de familii de oameni învățați, care transmiteau din generație în generație atât dragostea de carte, cât și ideile luminate ale vremii. Dacă am privi astfel

Adrian Lesenciuc
REDACTOR-ȘEF

n. 21 august 1975, Câmpulung Moldovenesc. Poet, prozator, critic literar. Doctor în științele comunicării. Profesor universitar. Membru al filialei Brașov a Uniunii Scriitorilor din România din 2000. Președinte al filialei din 2013. A publicat volume de versuri, critică și istorie literară, romane. Prezent în dicționare, antologii și volume colective publicate în țară și străinătate.

■ *Otlul la Miercurea Ciuc*

literatura română în ansamblul ei, atât în ceea ce privește arborescența filiațiilor de sânge sau pedagogice, am constata că s-a constituit ca rezultat al interacțiunilor unei comunități – în înțelesul sociologic de comunitate, *Gemeinschaft*, adică de grup organic, care are în comun limba, moravurile, credințele, eventual legăturile de sânge – și s-a exprimat ca rezultat al interacțiunilor în societăți – în același înțeles sociologic privind, *Gesellschaft*, adică de grupuri care au în comun proiecții și obiective derivate din generații, curente, școli de gândire. Unele dintre formele de asociere comunitară încă sunt vizibile în literatura română. Am ales să ilustrăm prezentul număr al revistei *Libris* prin *Vița Pillat*.

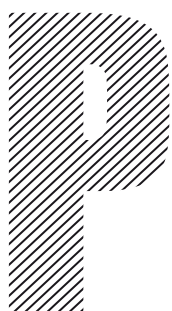
Marea parte a acestor forme de asociere este uitată sau păstrată într-o tăcere complice. Până când micile societăți nu vor fi încorporat organic elemente ale unei filiații de tip comunitar, întregul rămâne invizibil. Rămân, din loc în loc, portrete de grup, cu generații care se dezic treptat

de ele însele și de propriile lor proiecții. Literatura vie este cea a viței, iar acolo unde transmiterea nu este asigurată prin filiația de sânge, acolo unde arborele genealogic nu poate fixa solul nisipos al literaturii, un altfel de genealogie se instituie: aceea a mentoratului. Dacă am încerca o istorie literară românească din perspectiva conexiunilor, adică o istorie rizomatică, am constata că de fapt ea numai astfel există: prin raporturi comunitare explicite sau prin raporturi societale asumate, transformate treptat în raporturi comunitare. Prin instituția Maestrului.

VITA PILLAT

MOȘTENIREA LĂSATĂ DE FAMILIA PILLAT

Pentru a scrie despre familia Pillat – cu o istorie atât de bogată, cu personalități care au însemnat frumos obrazul culturii noastre și au știut fiecare la timpul potrivit să împlinească și să păstreze, prin cultivarea memoriei, istoria neamului ca o datorie morală – mă conformez dictonului latin „multa paucis”.

Genealogia familiei spune că Ion N. Pillat descinde dintr-un neam cu rădăcini puternice în istoria noastră, fiind urmașul unor boieri autohtoni din nordul Moldovei, al căror nume este pomenit de Dimitrie Cantemir în „Descriptio Moldaviae”. Prin căsătoria cu Maria n. Brătianu se unesc într-o familie, atât valorile, tradițiile, și istoria a două provincii românești, nordul Moldovei și zona Argeșului, cât și oameni, reprezentanți ai elitei românești.

Fiul lor, Ion Pillat, primul nepot al Brătienilor, va deveni o voce

inconfundabilă a liricii românești. Având convingerea că „*progresul unui artist e un sacrificiu continuu*”, poetul cu o personalitate distinctă și o operă pe măsură, reușește să pună în acord, printr-un registru tematic definitoriu, cele două etape ale creației: pe de o parte modernitatea, recte parnasianism și simbolism, pe de altă parte, tradiționalismul cu inspirația autohtonă. Prin căsătoria cu Maria Procopie-Dumitrescu, apar noi ramuri ale familiei, cu nume care mai de care mai notabile pentru cultura noastră, acoperind o perioadă vastă de timp. Luăm în calcul 1912, anul de debut editorial al lui Ion Pillat, când apare primul său volum de versuri „*Visări păgâne*”, mergând până astăzi.

Cu pseudonimul I. Brateș, Maria Pillat devine o pictoriță cunoscută la vremea respectivă, apreciată de critici, care îi remarcă exactitatea și reliefurile atât al portretelor, cât și al acuarelelor. Nora sa, Cornelia Pillat, va nota în pagini de memorialistică că în prima parte a creației, florile așezate frumos pe pânză cu „*moliciunea corolelor*

Steluța Pestrea Suciu,

n. 18 decembrie 1943 în Brad, jud. Hunedoara. Eseistă, publicistă. Absolventă a Facultății de Filologie, Universitatea din București. A fost profesor de limba și literatura română în Brașov. A publicat numeroase articole în Astra, Limba și literatura română, Revista de pedagogie ș.a. A comentat fenomenul teatral brașovean și a realizat volume de interviuri cu actori. Este autoarea cunoscutei lucrări Străzi, case, oameni din Brașov (2011).

■ *Maria Pillat-Brateș cu Dinu și Pia, 1922*

■ *Dinu și Ion Pillat, la Balçic, 1938*

■ *Ion și Maria Pillat în 1915*

■ *Maria Pillat în atelier*

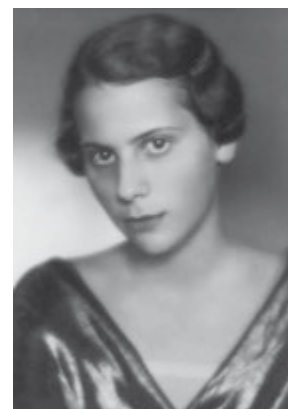
■ *Bunicul matern al Monicăi Pillat, Gheorghe Ene Filipescu, președinte al breslei cizmarilor, în 1930*

■ *Cornelia Ene-Filipescu, studentă, 1942*

■ *Dinu Pillat, student la Facultatea de Litere și Filozofie, 1943*

■ *Pia Pillat, căsătorită Fărcășanu*

■ *1965, Maria Pillat-Brateș cu nepoata ei, Monica Pillat*

■ *1937-La expoziția personală Maria Pillat-Brateș*

■ *Monica și Cornelia Pillat, la Văratec, 1967*

■ *Monica și Dinu Pillat, la Văratec, 1967*

■ *Cornelia, Monica și Dinu Pillat, în 1975*

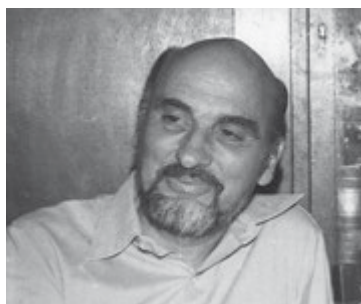
în plină eflorescență sugerează parfumuri grele”. În anii domiciliului forțat la Miercurea Ciuc, pentru că a avut parte de așa ceva, fiind considerată o reprezentantă periculoasă a regimului burghezo-moșieresc, pictura i-a fost un balsam sufletesc. Acum florile sale „au transparența petalelor ușor umede, iar prospețimea culorilor proaspete ale corolelor este mai puțin îngrănițată de contur”. Aceași Cornelia Pillat, martoră și direct implicată în istoria familiei, aduce mărturie trăirile personale acumulate în timp: „... ardeam să fiu în contact, cât mai degrabă, cu o pictură cifrată, plină de semnificații tănuite și de o spiritualitate care să mă cufunde în istorie, smulgându-mă din prezent”.

În atmosfera de ambianță culturală a familiei au crescut și s-au format cele două vlăstare: Dinu și Pia. Cea din urmă a intrat mai anevoios într-un circuit al percepției colective. Prin forța lucrurilor, mai precis a condițiilor politice, a părăsit țara după război, împreună cu soțul Mihai Fărcășanu, șeful Tineretului Liberal, amenințat cu moartea de comuniști.

În schimb, cu discreție, nepoata ei, Monica Pillat, păstrătoarea lăzii cu zestrea memoriei familiei, i-a așezat cele câteva scrieri pe raftul unei biblioteci cât se poate de reale, pentru nemurire. Mai mult, a tipărit corespondența Piei, adevărate exerciții spirituale, dobândite treptat prin „acea calitate a iubirii care însoțește libertatea de a fi”.

Dinu Pillat, cu studii strălucite la Facultatea de Litere și Filozofie din București, devine asistentul lui G. Călinescu. Traectoria profesională va fi întreruptă brusc, fiind condamnat la 25 de ani de muncă silnică în urma procesului intentat intelectualilor.

În anii studenției o cunoaște pe viitoarea soție Cornelia Filipescu, fiica unui fruntaș al Partidului Social-Democrat Independent, suportând și el închisorile comuniste. Ea s-a afirmat prin cercetări în domeniul artei medievale românești, îmbogățind domeniul cu lucrări de prestigiu. În memorialistică a păstrat vie figurile atât de fascinante intelectual ale înaintașilor, dar și evenimente care au marcat, în ultimă instanță, istoria noastră. Volumul „Eterna întoarcere”, că despre el este vorba, stă mărturie poveștilor

■ Dinu Pillat

■ Ion Pillat, ultima fotografie

de viață și capătă valoare de document al unei dinastii de intelectuali.

Revin la Dinu Pillat. Un cap de acuzare cât se poate de grav la proces îl reprezintă manuscrisul romanului „Așteptând ceasul de apoi”, autorul fiind acuzat de legionarism, deși n-a îmbrățișat niciodată această doctrină. Era scriitor care se documentase în biblioteci, avea altă rațiune pentru care scrisese romanul: impactul doctrinei legionare asupra sufletului juvenil sau cum nota Cornelia Pillat: „Dinu încerca să prezinte dramatic un tineret care în dorința lui de îmborsărire a societății și de autentică trăire devine unealta elementelor teroriste și sfârșește în închisoare”. Manuscrisul confiscat de Securitate și considerat pierdut, a fost găsit și publicat în anul 2010 la Editura Humanitas. Nici că se poate un portret mai plin de iubire, dar și adevăr, pe care îl face Monica Pillat tatălui său Dinu Pillat, un simbol al bunătății creștine: „Tatăl meu era alcătuit dintr-un material uman aparte, natura sa îngăduindu-i să perceapă comori în adâncul unde alții vedeau numai epavele certitudinilor zdrobite”.

Întors din lumea întunericii închisorilor comuniste, Dinu Pillat i-a mărturisit soției că ar vrea să fie paznic într-o grădină publică, căutând tăcerea și pacea divină. Gândurile să-l fi dus la parcurile moșiilor de la Miorcani sau Florica, două repere geografice simbolice în istoria familiei? Tot ce se poate. Peste zeci de

■ *Portretul lui Ion Pillat la Miorcani*

ani, pictorul Ștefan Câlția a așezat pe pânză, ca un omagiu pentru Dinu Pillat, grădini transfigurate în amintire și le-a spus simplu: „Grădini pentru Dinu Pillat”. Într-o primăvară, el, Pictorul a luat din pânza pictată o tufă de liliac pe care a sădit-o în Grădina Botanică din București, într-un loc ce pare coborât din rai. Un dar făcut Scriitorului care acum poate ocroti grădina visată, de acolo de Sus.

În această grădină, în toată măreția forței divine, a înflorit talentul literar al ficei lui Dinu și Corneliiei Pillat, Monica Pillat, autoare de poezie, proză, traduceri, dar mai presus de toate, cu pasiunea încorporată în editarea sau reeditarea atât a manuscriselor uneori necunoscute, cât și a unor scrieri ale înaintașilor.

Într-un interviu i-am adresat o întrebare: „Ce rol a jucat în viața dumneavoastră numele de familie?” Răspunsul explică titlul acestor rânduri:

„Numele îmi fusese dat ca «moștenire». Prin cărțile familiei pe care le-am publicat în ultimii ani am vrut să slujesc acest nume”.

Într-adevăr, prin creație fiecare membru al familie a încercat propria eliberare.

POEMUL VIȚEI-DE-VIE ȘI AL VINULUI

[...] *Vinul de-altădată*, cartea cu care se îmbăgățește în mod fericit colecția *In vino veritas*, [...] dezvăluie un amplu și arborescent poem al viței-de-vie și al vinului. Subtitlul „Antologie din lirica lui Ion Pillat” este înșelător. Monica Pillat (nepoata poetului, ea însăși poetă distinsă și talentată, dar și descendentă directă a lui Ion C. Brătianu, întemeietorul „raiului” de la Florica, în locurile unde și Constantin Brâncoveanu se retrăgea la culesul viilor, iar, ceva mai târziu, Liviu Rebreanu și-a cumpărat propria vie) și Dana Vasiliu nu au făcut o simplă selecție de poezii, ci au reîntregit din versuri mai mult sau mai puțin răspândite (*Calendarul viei* este, prin el însuși, foarte adunat) în opera poetică a lui Ion Pillat, un poem unitar, de mare întindere – cel mai frumos, cel mai profund, cel mai încărcat de semnificații și cel mai seducător –, dedicat viței-de-vie și vinului din literatura română.

Copilăria și vacanțele petrecute la Florica nu sunt simple detalii biografice pentru poet: amintirea lor este la fel de consistentă ca lecturile de căpătâi din scriitori români și străini. Chiar dacă uneori este îmbătat „de vinul negru al

uitării” (*Seară la țărnm*), iar alteleori înalță „zâmbind uitării un pocal” (*Dionysopolis*), poetul conservă materia biografică și materia livrescă, ambele conviețuind în lumea memoriei, una dintre sursele care nutresc lirica pillatiană:

Copilăria-mi toată dă buzna la uluci/ Când stă la poartă coșul cu struguri și cu nuci
(*Septemvrie*);

Și iată că pe dealul copilăriei mele/ Trecutul ancorează cu-albastrele-i vintrele.../
În inima vrăjită și-nfuge vechiul ghimp:/
Privirea mea din spațiu alunecă în timp,/ Și, străbătând prin lucruri ca printr-un clar cleștar/ Lărgind cu vremea toată al clipei strâmt hotar,/ Îmbracă ce atinge cu stranii prelungiri.../
Și nu știu, văd cu ochii sau văd în amintiri,/ M-am îmbătat cu vise sau cu seminți de mac,/ Pe drumuri cunoscute de rătăcesc buimac (Așteptându-i);

Și m-am zărit atunci sub bolțile de vii/
Copil ducând la gură un strugur de rugină
(*Comoara*);

Trecutul și-amintirea tot gândul mi-l încarcă
(*Cuptor*);

Vezi, Toamna și Amintirea – surorile divine
–/ Când una ne sosește, și cealaltă revine
(*Septemvrie*);

Și aerul, și-amurgul sunt numai amintire./
E vinul de-altădată al anilor din noi (*Octomvrie*);

Valeriu Stoica,

n. 1 octombrie 1953 în București. Politician român, avocat, profesor de drept. Fost ministru al justiției și viceprim-ministru. Scriitor și mecena al artelor. Este autor și coautor a numeroase lucrări juridice din domeniile drept civil, drept comercial, drepturile omului. Proprietar al domeniului viticol Dobrușa și al cramei Avincis. Proprietar al editurii Baroque Books & Arts. Pasionat de istoria vinului și de poezie, în special de poezia lui Ion Pillat.

[...] Mai ales în versurile din această carte este vizibilă complementaritatea dintre coloana biografică și coloana livrescă pe care se sprijină lumea memoriei, în care trecutul este readus în prezent, iar amintirile dobândesc dimensiunea eternității. Nu este vorba doar despre o reversibilitate a timpului, cum sugera Manolescu, trecutul și prezentul se suprapun, ca și cum timpul ar fi reversibil, curgând în ambele sensuri, ca nisipul în clepsidră, ci doar de o abolire a timpului. Astfel reînvie „traul ce suie cu pasul tău tăcut/ Pe-acest pământ pe care demult l-ai cunoscut” (*Brumar*); se urzește continuarea generațiilor, încât „pe unde-au mers părinții îți duci și tu copiii.// O nouă viață astăzi de viața veche legi”, tot și toate unite de „adâncul rost al vieții la care te-ai supus” (*Mărțișor*). Sunt versuri care, departe de a trimite la un autohtonism desuet, vădesc un spirit conservator, clădit pe echilibru, armonie, tradiție și contonuitate, dar fără excluderea modernității, iar uneori anticipează și unele „trucuri” postmoderniste. Straturile suprapuse ale memoriei culturale sunt dezvăluite treptat, pentru ca mortarul livresc să consolideze construcția lirică. Alecsandri este text în text; primul vers din *Ghenar* – „Perdelele-lăsate și lămpile aprinse” – este primul vers din pastelurile poetului de la Mircești, din care, pe filieră lirică, Ion Pillat descinde: „Gândește-te la omul acela din Mircești/ Senin la gura sobei ca tine – îl iubești”. Caragiale – tocmai el, și nu în întâmplător, pentru că ironia nu lipsește din discursul poetic al lui Ion Pillat – este evocat: „Să fie chiar hanul lui Mânjoală?” (*Gustar*); în *Vinicer* se strecoară îndemnul: „Ca Anton Pann de veseli când da de vreun nerod/ Cu metodologie să bem al viței rod”; *Cuptor*, după o introducere idilică (în sensul bun, cel reabilitat de Virgil Nemoianu), culminează cu... o bibliotecă:

Dă-mi tu, bibliotecă, din vremuri dragi, o carte// Vrajită cum e cartea ce o citești întâi./ Să-i pun iar talismanul deschis la căpătâi.// Din rafturi iau volumul și Robinson Crusoe/ Cu papagalul-i verde îmi intră iar în voie.// O, Doamne, ca tovarăș de viață ține-mi-l –/ Păstrează-mi pân’ la moarte un suflet de copil.

(această rugă pare a fi rostită de Emil Brumar, și el bun tovarăș al lui Robinson Crusoe); nu lipsesc nici poezii latini sau franceze – „Închini pentru Horațiu, Virgil și Francis Jammes” (*Undrea*) – „nici „ulmii lui Virgiliu”, nici „eminescanii tei” (*Așteptându-i*).

Alteori, nu doar trecutul, ci și viitorul se contopesc în spațiul prezentului continuu, iar lumea însăși este o carte în care sunt încifrate sensuri de nepătruns fără un dar de la Domnul:

Prin pânzele lumii zări-voi de departe/ Și Argeșul și lunca deschisă ca o carte// În care – slove negre – un cârd răzleț de oi/ Înșiră versuri simple la margini de zăvoi.// O, cât aș da ca Domnul să-mi hărăzească darul/ Să pot să le descopăr și eu abecedarul.// Dar sunt un om și nu pot citi decât cerneala (*Florar*).

Imaginația îmbogățește și ea acest spațiu al prezentului continuu, modelând realitatea după tiparul livresc al basmului:

Și mă gândesc că dacă ai fi un vânător// Te-ai duce după iepuri în lunca ta ce este/ Sub chiciura din săplcii poiana din poveste.// Și l-ai găsi sub tufe pitiți, ca bulgări mari/ De-omăt, ciulind urechea deodată la ogari.

Memoria – în care se îngemănează elementele biografice cu cele livresce – și imaginația artistică sunt sursele prin care trecutul și viitorul se contopesc în spațiul prezentului continuu; efemerul biografic și cel livresc sunt transfigurate sub adierea paradiziacă a emoției estetice care oprește curgerea timpului; sigiliul modernității impregnează întregul *poem al viței-de-vie și al vinului*, întrucât tocmai modernitatea, după ce a creat un gol imens prin pierderea emoției mistice, a încercat să-l umple cu emoția estetică, mai ales în formele ei cele mai pure, născute din poezie și muzică.

Și când pare să se destrame, acest spațiu al prezentului continuu este redeșteptat de ritmurile anotimpurilor:

O ghionoaie toacă într-un agud și rar/ Ca un ecou al toamnei răspunde tocălia.// S-a dus... și iarăși sună... și tace. Dar aud/ – Ecou ce adormise și-a tresărit deodată –/ În inimă cum prinde o toacă încet să bată.// Lovind în amintire ca pasărea-n agud (*În vie*).

„Raiul” biografic de la Florica și „raiul” livresc, hrănit din „basmul cu o mie și una de nopți” se întâlnesc în vânăutul fum al amintirii din *Cămara de fructe*, pentru ca, în *Odaia bunicului*, patul, ceasul de pe masă, uniformă veche, bățul rustic din viță-de-vie, să ordoneze domestic spațiul prezentului continuu, pe când „șoricelul roade trecutul zi cu zi”.

Cândva, mirajul timpului părea invincibil:

Pe noi ne-mbată numai timpul (Unei amfore);

Dar n-ai zărit, ia seamă.// Pe-albastra depărtare a luncii de demult./ Trecutul, meu, ce arde sclipind în Râul Doamnei –/ N-ai auzit, deodată rupând tăcerea

Dar, până la urmă, memoria și imaginația artistică clădesc o lume atemporală, un spațiu al prezentului continuu: „timpul, mort, căzu și el pe spate” (*Timpu*). Geneza ei este rezultatul a două procese alternative, prin care peisajul exterior este sublimat și transformat în peisaj interior, fie este însuflețit de imaginația poetului sau de suflul Creatorului:

Gâlgăitor în iarbă, un șipot s-a trezit./ În tine și prin ramuri e cerul limpezit (*Mărțișor*);

A tras din nou furtuna cu pușca prin zăvoaie, // Dar n-a putut să-mpuște, vezi, pasărea ce are/ Polei pe vârf de aripi și-albastru pe spinare, // Ea zboară, sparge nori, așterne pe hotar/ Seninul primăverii cu sufletul tău clar (*Prier*);

În ochi să-mi iau atâta cât sufletul încape; Întâia stea ce arde în noapte și în gând (*Gustar*);

Și dă-mi un nuc stufos, la umbră să stau jos, / Să scriu pe fruntea gliei tot calendarul viei (*Brumărel*);

Te-oprești să-ți razimi dorul de ulmii fără foi, / Te-oprești să-ți fluieri câinii și toamna înapoi – // Revin în goană câinii, dar toamna nu mai vine / Să-ți culce la picioare credința ca un câine (*Brumar*);

Stă Argeșu-n zăvoaie cu tăpile lui reci // Și nu cuatează moșul pe prund măcar un pas. / Izvoarele cu barba în țurțuri au rămas, // Și strașină făcându-și la ochi cu palma mâinii, / Tot căutând cărare stă cum-păna fântânii (*Undrea*);

Cu galben și cu roșu își țese codrul ia (*În vie*).

Matricea care structurează întreaga geografie a acestui spațiu al prezentului continuu este via, în două ipostaze.

Mai întâi, via de la țărnm de mare:

vin alb cules pe stânci (*Cântecul lui Ali*);

Pe drumul de la vii de unde marea / Se vede ca un lac de stânjenei (*Sarcofag tracic*);

Marea, molatic cleștar, – / Mierla și viile coapte (*Insulă, toamna*);

Aramă tremură în aer cald / Pe nucii galben și pe vițe roșii. / Ca într-un port sub viile-n terase, / Cu soarele-n pânze anul ne uitase (*Toamnă*);

Zeii goi și mai frumoși ca muritorii / Adastă încă pe un țărnm de mare. / Dionysos tot mai culege vița, tainic (*Țărnm pierdut*).

Via de la Florica, apoi cea care are dimensiunea unui arhetip edenic: „de-o fi să fie raiul, să fie deal cu vii” (*De-o fi să fie raiul*). Dealul cu „via din bătrâni” (*Brumar*) de la Florica, cea mai înaltă fromă de relief a memoriei, este însuflețit de o energie mitologică și se pune în mișcare: „Un

uriaș urcându-și poverile ce-l strâng – / Pletosul deal, din vale sui cu vii și crâng” (*Vârful dealului*). Este „dealul din podgorii” (*În luncă*) pe sub care „Auzi... un cântec care latră” (*Mărțișor*) și pe care via se îngroapă toamna, după cules, și se dezgroapă primăvara:

Via pe deal de mult e-ngropată (*Toamnă la Florica*);

Cum vița peste iarnă se-ngroapă în țărână // Ca omul de la țară culcat în țintirim / – Dar taina admirării acesteia n-o știm – // Și-apoi Prier când vine pe-a Argeșului apă / Și săpătorii via pe dealuri o dezgroapă (*Vinicer*).

Ritualurile sonore vechi însoțesc ciclurile cosmice ale anotimpurilor:

Ce răsese, ce chiot pe drumurile viei (*Mărțișor*);

Fetele ce sapă cântând în vie (*Prier*);

Și galsuri de fete, în chiot, pe drum / Coboară la crama din vale (*Cântec în noapte*);

Vin fetele cântând la vie, / Pe cap în coșuri duc amurg (*Cules*);

Acolo unde chiot și cântec fură-n toi, / Răsună-n guri de pivniți ciocanul pe butoi (*Brumar*).

În aceste ritualuri sonore, vița-de-vie își trăiește miracolul de la suava înflorire și până la coacerea strugurilor și căderea frunzelor:

Sub bolta viței înflorită (*Madonna mia*);

Viță în floare pe ulucă (*Zodier*);

Sus în vie, / Dulci se pârguiesc la soare strugurii pe butuci (*La culesul viei*);

Și numai tămâioasa ce s-a păstrat întreagă / În via pustii de de-al toamnei luminiș, / Acuma când scân-teie de brumă prin frunziș, / Mai tare mă încântă și locului mă leagă (*Scutul Minervei. XIII*);

Căzut-i bruma sus la vie (*Cântec de dor*);

Căci vine vremea când frunza cea mai mică / Primește de la Domnul al aripelor dar, // Se leagănă prin aer ce-a fost sortit țărână, / Ce-a fost pe sus lumină se lasă pe pământ (*Octomvrie*).

Mitologia este întregită de castanii (*Adio la Florica*) și de nucii din vie (*Cântec de noapte*). Cel mai mare dintre castani, cel în care primăvara „Se zbate Strâmbă-Lemne cumplit”, își găsește în rodirea toamnei aureola de lumină și fericire, „plin de pace, de păsăroi și de stele”, răsplătă a fidelității la care râvnește și poetul (*Castanul cel mare*). Nucii sunt pândarii butucilor de viță-de-vie nu numai când sunt plini de struguri, ci și după cules: „Stau la răspântii nucii cu trunchiul centenar / Păzind butuci de viță și rod de chihlimbar” (*Așteptându-i*); „îngălbeniră nucii / Ce străjuie cu bruma de pe brumar butucii”

Respect pentru (*Brumar*); deasupra tuturor, „pe-altarul colinelor latine”, se înalță nucul cu umbra de zeu la care s-au închinat „Străbunul și bunicul și tatăl tău, de-a rândul” și la care poetul este îndemnat să-și aducă și el ofranda de struguri, astfel încât, „Curat să-ți fie duhul și viile mănoase” (*Inscripție pe nucul din vie*).

Autor al *poemului viței-de-vie și al vinului*, Ion Pillat este în primul rând *poet al viței*, nu numai pentru că el însuși se proclamă astfel (*Undrea*); într-un fel sau altul, direct sau sugerat, vița-de-vie are o prezență pregnantă sau vagă, dar acaparatoare ca o pânză de paing, în toate versurile din această carte. Nesfârșitele semnificații religioase și culturale ale viței-de-vie sunt încifrate sau descifrate de mii de ani, dar rezervele ei de lirism au fost distilate în poezie de Ion Pillat ca nimeni altul în literatura română.

Calendarul viei nu este doar capodopera genului, ci și una dintre cele mai moderne și mai rafinate creații din perioada interbelică, probă convingătoare a sincronizării cu evoluțiile poeticii europene și a anticipării procedeeleor și tehnicilor prin care se urzește intertextualitatea. Totuși istorici și critici literari prestigioși, din epocă sau din vremea noastră, au inventariat-o, dar nu au simțit o emoție estetică notabilă, poate pentru că nu au avut răbdare să meargă dincolo de prima impresie pe care o lasă suprafața vizuală și sonoră a fiecărui segment din acest ciclu. Dacă se trece dincolo de această impresie, ea însăși de natură estetică, se ajunge la straturile profunde ale lirismului pillatian, adică tocmai acolo unde – cum au glosat E. Lovinescu, G. Călinescu și N. Manolescu, mai ales pe marginea poeziilor din *Pe Argeș în sus* – tradiționalismul devine doar una dintre formele modernității, generând o imensă bucurie estetică.

Mai ales în versurile din *Calendarul viei*, peisajul exterior și cel interior se reunesc până la indistinție într-un teritoriu celest, inundat de o lumină miraculoasă.

Pe de o parte, lumina metamorfozează regnul mineral și pe cel vegetal în obiecte transparente, imponderabile, inoculându-le un foc local:

Cad firele de ploaie și soarele ca acul/ Luminii mi le coase ca să cârpească sacul// Acestor nori zănatici cari lasă tot mai rare/ Rubiele transparente, pomană pe cărare (*Prier*);

În mână iau ciorchina cu bob de chihlimbar/ Și o ridic spre soare, sus – Raza lui cu jar// Fantastic o pătrunde: un lampion aprins;/ Îi sug lumina dulce și focu-i m-a cuprins.// Beau soare (*Bumărel*).

Dar soarele șăgalnic acoperă cu-aramă/ Șindrila putrezită și mușchiul de pe cramă// Și raza lui de aur prin crengile de vii/ La strugurii luminii te-ndeamnă să mai vii...// Poete, te îmbată de-acuma doar cu soare (*Brumar*).

Pe de altă parte, lumina împrumută din materia regnului mineral și a celui vegetal:

Cu apa ei lumina a botezat câmpia (*Mărțișor*);

Macină polenul luminii din florar; pânzele luminii (*Florar*).

S-au îmbrăcat cireșii în roșile cămeși// Și zarea în lumină de aur în spre seară./ Auzi cum cântă-n lung-că, lung, roata de la moară!// Arinii ei din sita ușoară pe frunziș/ Îi cern pe-oglindea apei luminile furiș (*Cireșar*);

Apele luminii se joacă pe zăvoi; Pe valuri de lumină las vara să mă poarte (*Cuptor*);

Și-n soare apune munții încremenind lumina (*Gustar*);

Cerul cu ape neumbrate (*Brumărel*);

Prin foi lumina zboară ca viespi de chihlimbar (*În vie*).

Bogăția cromatică și vasta paletă olfactivă măresc puterea de seducție a acestui spațiu al prezentului continuu, dominat de vie, și-i intensifică aureola edenică: „Tot mai miroase via a tămâios și coarnă,/ Mustos a piersici coapte și crud a foi de nuc” (*În vie*). În *Cămara de fructe*, culorile și aromele explodează hipnotic în *piersici de jar, albaștri struguri, pere de-aur roșu cu flăcări de parfum, pepeni verzi – smaragde cu miezul de rubin, tămâioșii galbeni ca soarele de vară, caise și gutui aprinse fantasmagoric, trandafirii lampioane și lămpi de aur verde*. Cosmosul întreg devine o cămară de fructe: „soarele de aur dă-n pârg ca o gutuie” (*În vie*); „fagurii amurgului de miere” (*Prinos*); „ciorchini de stele” (*Vița lui Dionysos*).

Mai puțin nuanțate și diverse ca imaginile viei, imaginile vinului întregesc acest spațiu al prezentului continuu nu cu noi note cromatice și olfactive, cum ar fi de așteptat, ci cu o adevărată *artă poetică*, însoțită de sugestii euharistice. Vinul lui Pillat nu este nici alb, nici roșu, nici sec, nici dulce, nu are arome nici fructate, nici florale; cel mult „scânteie-n pahar” (*Din Rubaiyatul lui Yusuf*) sau este „vin întunecat” (*Cină*). În schimb, vinul este înfățișat în devenirea lui, adică în procesul de fermentare și de limpezire: „Fierbe-n podgorii

„mustu-n zăcători” (*Cra-ro-ra-ra*). Nu multiplele delicii senzoriale sunt percepute, ci se caută ceea ce este dincolo de ele: **vinul esențial**, simbol al poeziei pure cu efect cuminecător. Și vinul, și poezia sunt rod al tulburării și al așteptării, al implicării și al detașării, al precipitării și al răbdării, al solitudinii și al împărtășirii:

S-așteptăm să se prefacă mustul fără preț în vin;/
Dar în odaia cramei cu focul în cămin/ Aduci pentru prieteni urciorul cel mai plin// Te-așezi cu ei la masă,
citești și procitești/ Și vinul vechi și vinul mai nou
ce-l pritocești (*Undrea*);

Vei reciti poeziile iubite la vatra ta// Și-n serile de iarnă
tihnit vei aștepta/ Din must – vin clar, din suflet –
vers limpede să dea (*Ghenar*).

Există la polul opus al acestei arte poetice:

„La Capșa, în bocalul lor de literatură,/ Stau
– gogoșari – maeștrii acriți de-atâta ură// Și
castraveți – discipoli verzui ca murătura” (*Prier*).

Rareori, vinul dobândește o conotație dionisiacă,
precreștină:

Potop se revarsă pe luncă seninul/ Să frigem iar
mielul hoțeste, pelinul/ Să-l bem sub umbrare de
frunze prin care/ Lumina de soare se cerne-n paha-
re// Iubito, îmi adă urciorul cu vin –/ Din vremuri
bătrâne, ca basmul sabin,/ Să-mi chemi în poiană,
la umbră de-arțari/ Cu regele mut, cei cinci călușarii
(*Călușarii*)

sau pur și simplu generează o stare euforică:

„Turnat-ai vin bălai ce face/ Un cer de nourii,
înstelat,/ Și din greoaie minți opace/ Alcibiade și
Socrat” (*Unei amfore*).

Dionisiacul își ia însă revanșa în alt plan, dar fără
frenezia satirilor. Apă freatică a acestui spațiu al
prezentului continuu, iubirea nu are dimensiunea
creștină, nu este *agape*, ci se înfățișează, cu grație
rustică, în veșmintele senzoriale ale *erosului*:

Dar te gândești la fata morarului ce are/ Obraz ca
pâinea rumen și-n păr mălai de soare// Te-așteaptă
colo-n umbra cea verde sub arțari –/ A alergat și-și
ține cu mâna sâniilor tari// Și mici ce bat odată din
două aripi sub/ Cămașe, cum ar bate din aripi un
hulub// Nici numele, nici neamul nu-l știi - știi că
ți-e dragă:/ Cu drag îi culegi gura gustoasă ca o
fragă// Și-un trup cu miros proaspăt, de proaspăt
măciniș/ Pe malul gârlei limpezi se lasă cu prundiș
(*Cireșar*);

Ca să-mi răsari, voinică, hangiță strânsă-n vâlnic//
Cu ochii de vădană, cu brațul alb și plin –/ Să-ți cer
culcuș la noapte și o oca cu vin// Mi-aduci cu rața
friptă pe varză, vinu-n oală –/ Te-ntreb mirat: - Să fie
chiar hanul lui Mânjoală?// Dar nu răspunzi și-n juru-
mi e caldă, icoană nu-i,/ Miroase a iubire, a mere, a
gutui (*Gustar*);

Interior la Miorcani

Dar un piersic cu brațul gol m-agață/ Și îmi lipește
sânul pietros și mic pe față// Eu îl sărut cu dinții și
poama lui cu sânge/ Stropește pățimașa iubire ce o
frânge (*Brumărel*);

Îți amintești de toate// De mușchiul cald pe râpa de
unde-n codru vezi/ Colinele albastre cu vii și cu li-
vezi// De gurutul dulce-al porumbului sălbatic// De
fata mai sfioasă ca un porumb sălbatic// De serile
sub fagii prieteni când o stea/ Se anina de frunze ca
fata să mai stea... (*Făurar*)

Versurile din această carte justifică, încă o dată,
includerea lui Ion Pillat printre cei cinci mari poeți
din prima jumătate a secolului trecut, alături de
Arghezi, Bacovia, Barbu și Blaga. Este meritul
Nicolae Manolescu de a-i fi făcut dreptate lui
Pillat, urcându-l în această ierarhie, stabilită în
Istoria critică a literaturii române.

(fragment din postfața antologiei
Vinul de-altădată)